

Загалом, ігрова діяльність на уроках правознавства суттєво підвищує ефективність навчання, є дієвим засобом засвоєння теоретичних знань і формування умінь та навичок, правової предметної компетентності, загалом розвитку особистості.

Список використаних джерел та літератури:

1. Андрусишин Б. І., Гуз А. М. Методика викладання шкільного курсу «Основи правознавства». Київ, 2008. 301 с.
2. Поліщук Л. Рольова гра на уроках історії та права. *Історія України*. 2003. № 2. С. 12–13.
3. Рябовол Л. Т. Система навчання правознавства учнів осовнової і старшої школи : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 600 с.
4. Токаленко П. О. Розвиток мотивації учнів на уроках правознавства засобами ігрової діяльності. *Таврійський Вісник освіти*. 2015. № 2 (50). С. 183–189.
5. Урбанська О. М. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках правознавства. *Таврійський Вісник освіти*. 2014. № 3 (47). С. 233–242.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка Рябовол Л. Т.

Д. Іваницька

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ ТА ЙОГО ЗАКРІПЛЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

«...нікому, навіть за бажанням, не дам смертоносною отрути, і нікому не буду її радити...»
Гіппократ

Із розвитком науково-технічного прогресу, розширенням кола людських можливостей в юридичній науці поступово утверджуються нові поняття та категорії. Одним із них є поняття евтаназії (від гр. *eu* – добре, чудово та *natos* – смерть; буквально – чудова смерть), що означає відносно безболісну смерть невиліковно хворої особи за її бажанням. Цей термін ввів ще у XVII ст. англійський філософ Ф. Бекон, проте у XX ст. він набув нового звучання.

Специфіка та певною мірою «незвичність» вказаного поняття зумовила значний науковий інтерес до нього. Так, правову природу евтаназії, її форми та види досліджували В. Ворона, В. Заборовський, В. Гергелійник, Н. Борисевич, О. Домбровська та ін. Причому, зважаючи на багатовимірність та складність предмету вивчення, до дослідників-юристів доєдналися соціологи, філософи, богослови, психологи, медики тощо. Мета нашої статті полягає у тому, щоб дослідити, у яких країнах Європи евтаназія закріплена на законодавчому рівні та які особливості має відповідне законодавство.

Для комплексного розуміння проблеми варто пам'ятати, що існують дві форми евтаназії: активна (введення ліків, що призводять до смерті) та пасивна (припинення дій, що підтримують життя людини). Окрім того, вчені оперують таким поняттям, як «суїцид, що асистується».

Першою країною, яка легалізувала активну і пасивну евтаназію в Європі, були Нідерланди. За неофіційними даними евтаназія в ній здійснювалася за домовленістю між пацієнтами та лікарями ще з 1984 р. [1, 199]

10 квітня 2001 р. верхня палата парламенту цієї країни ухвалила закон («*Toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding*»), який звільняє від кримінальної відповідальності лікарів, що допомагають хворим піти з життя [2, 61]. Відповідно до нього, пацієнт повинен страждати від невиліковного захворювання і кілька разів звертатися з проханням евтаназії до лікарів, які, у свою чергу, зобов'язані провести консилиум і, у разі позитивного рішення, вдатися до заведеної форми умертвіння пацієнта. Крім того, пацієнти

можуть залишити письмове прохання лікареві на той випадок, якщо вони будуть занадто хворі фізично чи психічно, щоб прийняти таке рішення. При цьому з закону вилучили дозвіл звертатися по евтаназію дітям від 12 років. До досягнення 16-річного віку такі пацієнти можуть піти з життя лише з дозволу батьків [3, 36].

У 2015 році в Нідерландах евтаназія була застосована 5,5 тис. разів, що складало 3,9% від усіх смертельних випадків. Станом на 2017 р. цей відсоток збільшився до 4,5%. Навіть більше, у 2016 р. уряд Нідерландів розпочав розробку законопроекту, метою якого є легалізація евтаназії серед людей, які відчувають, що їх «життя завершене», але при цьому не обов'язково є невиліковно хворими. Великий суспільний резонанс викликала справа Аурелії Брауверс – 29-річної голландки, яка не будучи невиліковно хворою, протягом довгих років боролася за надання їй права померти. Страждаючи на комплекс психічних розладів, вона послідовно доводила, що зазнає нестерпних та безнадійних мук від життя. Зрештою, прохання Брауверс було виконано – 26 січня 2018 р. вона померла у результаті евтаназії.

Ще однією країною Європи, у якій легалізовано евтаназію, є Бельгія. У 2002 р. бельгійський парламент ухвалив закон, згідно з яким лікарям дозволяється «допомогти померти» тяжкохворій людині, яка багаторазово, письмово, добровільно та свідомо засвідчила своє бажання померти [3, 37]. Важливо, що, на відміну від Голландії, бельгійське законодавство дозволяє евтаназію без вікових обмежень.

Так, 3 березня 2014 р. королем Бельгії Філіпом було підписано перший і поки що єдиний в світі закон про дитячу евтаназію, що дозволяє її використання для неповнолітніх дітей. За умов власного бажання, згоди батьків та наявності документального підтвердження психіатра та психолога про усвідомлення невиліковною дитиною свого вибору вона може піти з життя [4, 186]. Станом на 2018 р. процедуру евтаназії було застосовано до трьох дітей. Загалом, у порівнянні з 2017 р. кількість смертних випадків, спричинених евтаназією, збільшилась на 13%, а в порівнянні з 2011 р. – подвоїлась.

У 2009 р., попри протиріччя між парламентом та Герцогом Люксембурзьким, евтаназія була легалізована в Люксембурзі. Право достроково припинити своє життя в країні врегульовано дуже складною процедурою, зокрема тяжкохворому пацієнту необхідна обов'язкова згода консилиуму лікарів та ін.

Ще однією країною, в якій можна добровільно піти з життя внаслідок евтаназії, є Швейцарія. Формально практика евтаназії в Швейцарії не закріплена на законодавчому рівні, але фактично використовується. В Кримінальному Кодексі існує стаття, що знімає покарання з особи яка допомогла піти з життя людині, яка цього потребувала. В країні навіть існують організації, що здійснюють юридичну та медичну допомогу всім людям, які бажають піти з життя. Швейцарія – єдина країна, в якій поширений т.зв. суїцидальний туризм. Щорічно близько 200 осіб приїжджають до неї за смертю. В основному це дуже літні або невиліковно хворі люди. У країні діє шість організацій, що надають послуги такого роду.

У 2015 р. евтаназія була закріплена на законодавчому рівні і в Німеччині. Варто відзначити делікатність вказаного питання, оскільки останній раз ця процедура була дозволена за нацистів. Тоді було страчено більше 200 тис людей з фізичними вадами або із захворюваннями психіки. Відповідно до ухваленого закону, громадяни, в тому числі родичі невиліковно хворого, мають право сприяти проведенню евтаназії «на індивідуальній основі виходячи з альтруїстичних мотивів». Водночас, закон забороняє сприяти евтаназії на комерційній основі. Порушнику цього розділу закону загрожуватиме до трьох років позбавлення волі [5, 130].

У Франції та Великобританії парламенти десятки разів ініціювали питання щодо легалізації евтаназії. У 2012 р. дискусію започаткував сам Президент П'ятої Республіки Франсуа Олланд. Як показали опитування громадської думки, 90% французів виступають за лібералізацію законів та запровадження не лише пасивної, а й активної евтаназії. Однак це питання для Парижа та Лондона залишається відкритим. В Україні евтаназія офіційно заборонена.

Таким чином, дослідивши практику легалізації евтаназії в країнах Європи, можемо констатувати схожість відповідного законодавства. У більшості випадків необхідною умовою для реалізації права на смерть виступає наявність невиліковної хвороби та нестерпних страждань, що нею спричиняються. Важливим є також вік пацієнтів – як правило, з 18 років (виключенням є Бельгія, яка прийняла перший і наразі єдиний у світі закон про дитячу евтаназію). Рішення про евтаназію приймається не одноособово, а колегіально (консиліум лікарів) після тривалих переговорів та зважувань всіх «за» і «проти». З огляду на численні дискусії та суперечки, що супроводжують вказане питання, а також реальні випадки судового розгляду подібних категорій справ, громадську думку, наважимося припустити, що кількість країн Європи, у яких право на евтаназію буде легалізовано, лише зростатиме.

Список використаної літератури:

1. Ворона В. Право на евтаназію як складова права людини на життя / В. Ворона // Право України. – 2010. – №5. – С. 199–204.
2. Заборовський В. Евтаназія: гідна смерть чи вбивство: юридичні аспекти в Україні / В. Заборовський // Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – №1. – С. 61–63.
3. Борисевич Н. Проблема легалізації евтаназії як законодавчого закріплення права пацієнта на гідну смерть / Н. Борисевич // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Львів. 2008. – С.
4. Рапаєва М. Евтаназія в сучасному суспільстві та перспективи її доцільності в Україні / М. Рапаєва // Юридична наука. – 2014. – №12. – С. 183–190.
5. Гуцал І. Питання легалізації евтаназії в Україні: іноземний досвід / І. Гуцал // Інформація і право. – 2017. – №4 (23). – С. 128–133.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Коваль Т.В.

Ю. О. Ісаєнко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

КОНЦЕПЦІЯ ПОКОЛІНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Права і свободи людини і громадянина є джерелом наукового пошуку не одного покоління дослідників. Їх вивчення не втрачає актуальності попри різні історичні періоди, політичні події, соціально-економічну ситуацію тощо. Класифікація прав і свобод людини і громадянина є одним з базових елементів в системі їх ґрунтовного дослідження. Як відомо, вона здійснюється за різними критеріями – за суб'єктом, формою, змістом, ступенем абсолютизації та ін. Найпоширенішою серед них є класифікація прав і свобод за змістом – особисті, політичні, економічні, соціальні та культурні.

У 1979 р. французький правник чеського походження Карел Васак, перший генеральний секретар Міжнародного інституту прав людини у Страсбурзі, запропонував класифікувати права і свободи за часовим (генераційним) критерієм, тобто за часом їх появи (проголошення). Ця класифікація отримала назву «покоління прав людини». Її аналізу (а надто четвертому поколінню прав) присвячена значна кількість наукових праць, зокрема О. Аврамової, Я. Лазура, М. Тиріної, О. Барабаша тощо. Мета нашої статті полягає в тому, щоб охарактеризувати концепцію поколінь прав і свобод людини.

Покоління прав людини можна охарактеризувати як класифікацію прав відповідно до їх історичного розвитку. Традиційно виокремлюють три покоління, хоча останнім часом дедалі частіше доводиться думка про існування четвертого покоління прав [1, 106].

Першим поколінням прав і свобод людини (т.зв. негативні права) є засновані на традиційних ліберальних цінностях права і свободи (право на життя, на свободу думки, совісті і релігії, на рівність перед законом, на участь в управлінні державою, на недоторканність особи тощо). Відлік першого покоління прав людини можна вести з періоду встановлення юридичної рівності, коли зруйнувалися станові рамки середньовічного суспільства. Вони були закріплені в текстах перших конституційних документів – Декларації незалежності США (1776 р.), Конституції США (1787 р.), Білі про права (1791 р.), Декларації прав людини і громадянина Франції (1789 р.).